

ТВОРЧИЙ ДОРОБОК МАРІЇ КОВАЛЬЧУК

Стаття висвітлює творчість народного майстра керамічної скульптури Марії Федорівни Ковальчук. Зроблено спробу періодизації мистецької діяльності М.Ковальчук, проведено аналіз конструктивної та орнаментально-колеристичної образності робіт майстрині. Відзначається композиційна цілісність, змістовність творів та відображення в них народної культури й побуту жителів Коломийщини.

Ключові слова: народний майстер, глиняна скульптура, композиція, орнамент, колір.

Народне мистецтво, архаїчне за своєю суттю, зберегло донині традиції художньої творчості багатьох поколінь. Народна кераміка – важливе джерело ідей для новаторських пошуків художників, дизайнерів сьогодення. Особливу увагу варто приділити творчості народних майстрів, вироби яких вирізняються художніми особливостями.

У післявоєнні роки, після певного занепаду, починається відродження Коломийської та Косівської керамічно-гончарних шкіл. Серед численних гончарів стають відомими імена В.Кахнікевич, Л.Цибульської, Ф.Матейчук, Н.Горичко, П.Цвілик, М.Совіздранюк, М.Рощибюк, М.Кікоть, М.Волощук. Однією з видатних майстрів народної кераміки є Марія Федорівна Ковальчук (1934–1992 рр.) [1, с.205–207].

Значний внесок у дослідження гуцульської кераміки, творчості народних майстрів зробили науковці, музейні працівники, шанувальники народної творчості, колекціонери: Ю.Лащук, Л.Кречковський, О.О.Слободян, В.Нагірний, Р.Р.Баран, І.Вишиванюк, М.Струтинський.

Метою даного дослідження є висвітлення творчого доробку майстра народної кераміки Марії Федорівни Ковальчук. Народилася й проживала майбутня майстриня в селі Великий Ключів Коломийського району Івано-Франківської області. М.Ф.Ковальчук не мала художньої освіти, тому навчалася й вдосконалювалася на власних роботах.

Вироби Марії Федорівни називають “народно-декоративною іграшкою, народною забавкою чи то скульптуркою, керамічною лялькою” [4, с.26–27]. Майстриня своїм творчим виробам не давала конкретних назв, але вони присвячувалися певній тематиці: Різдвяні композиції, весілля, побутіві сценки, історичні моменти, танці та ін.

Ми пропонуємо визначати такі етапи творчості майстрині: I етап – створення ляльок для власної забави; II етап – виготовлення напівплоских творів (елементи побуту і навколишнього середовища); III етап – використання каркаса у виготовленні багатофігурних об’ємних композицій. Даний метод майстрині підказав працівник Коломийського музею Гуцульщини та Покуття ім.Й.Кобринського Любомир Кречковський, якого вразив творчий доробок М.Ковальчук. Варто зауважити, що майстриня сама віднайшла технологію ліпнини, використовуючи білу глину (слудву). Методом спроб і помилок вишукувала власноруч різні домішки, які додавалися для міцності робіт. Не маючи професійних знань у гончарстві й скульптурі, майстриня досягнула неймовірних висот у своїй творчості.

Марія Федорівна ліпила декоративну скульптуру, беручи з життя тематичні персонажі: свійських тварин, людей тощо. Поступово серед виробів майстрині з’являлись оригінальні декоративні мінімалізовані скульптурні твори, які доводилося збувати на міському Коломийському ринку та різноманітних імпрезах Народного мистецтва, що влаштовував Коломийський музей. Твори майстрині купували прості люди, незаможні селяни, які не могли собі дозволити придбати дорожчу “порцеляну” для прикрашання своїх помешкань.

М.Ф.Ковальчук, як народний майстер, була неповторною у створенні скульптурних елементів. Купуючи в майстрині скульптурні твори, селяни ставили їх між вікна, і вони служили своєрідною прикрасою. Використовували скульптурні прикраси й на свята. Серед відомих робіт обрядового призначення Марії Федорівни такі, як “Різдво – Вертепні Шопки”, “Вертеп”, “Весілля”, “Родинне свято” тощо.

На ширшу увагу заслуговує технологічна новизна Марії Федорівни у виготовленні скульптурних іграшок, що полягала у створенні спеціальної пластичної маси: до білої глини (слудви) майстриня додавала порізані газети, м’який папір, борошно. Дану суміш заливала

окропом, додаючи казеїновий або столярний клей. Усі складники М.Ковальчук перемішувала до однорідної маси, поки не утвориться потрібна консистенція для ліпки. Заздалегідь пані Марія готувала каркас, що складався з дерев'яних тонких прутиків, цвяхів, які скріплювалися тонким дротиком. Це давало змогу фігуркам бути цільними й стійкими. Після копіткої праці над каркасом майстриня обліплювала його попередньо приготованою глиняною сумішшю. Наступний етап виліплювання передбачав створення форми задуманого твору. Виготовлені фігурки М.Ковальчук висушувала, ґрунтувала, додаючи до білої гуаші клей ПВА, потім розмальовувала їх гуашшю або флюоресцентними фарбами, опісля лакувала.

На особливу увагу заслуговує орнаментальне вирішення виробів Марії Федорівни. Декоруючи скульптуру, майстриня враховувала форму й зміст даного твору. Так, у виробках із людськими постатями Марія Федорівна відтворювала орнамент народного одягу. Важливо, що вона розміщувала композиції на кептарях, сорочках, поясному одязі, зберігаючи правдиву систему розташування вишитих чи тканих візерунків, автентичність їх орнаментально-символічного змісту. За конкретними виробами майстрині можемо робити аналіз художніх особливостей головних уборів, нагрудних прикрас селян, які зазвичай були героями її творів. Відповідно, орнаментика скульптур Марії Ковальчук насичена елементами й мотивами народної вишивки і ткацтва даного регіону. Серед найхарактерніших орнаментальних форм – квадрати, ромби, хрестики, кола, зигзагоподібні, рослинні елементи. Яскраво відтворені у виробках характерні стрічкові, сітчасті композиції народного одягу.

Фігурки майстриня розмальовувала фарбами різноманітних кольорів і їх відтінків. Колорит виробів підкреслює зміст композиційного твору. Серед уживаних майстринею кольорів – типові для керамічних виробів: зелений, жовтий, червоний, коричневий та їх відтінки. Важливо, що як і в орнаментальному оздобленні, так і в кольоровому вирішенні глиняних скульптур Марія Ковальчук наслідувала традиції декорування народного одягу. Художньо функціонального значення набули в її роботах такі відтінки: сині, голубі, рожеві, оранжеві, жовто-зелені, бордові. Символічне значення має білий колір. Ним майстриня підкреслювала білизну жіночих, чоловічих сорочок.

Починаючи з 1980 року, вироби Марії Ковальчук набули дещо інших форм. Напівплоскі зображення героїв змінили багатофігурні об'ємні композиції. Тематика робіт розширилася, удосконалилася техніка виконання. Композиції стали багатофігурні, об'єднані однією завершеною темою. Серед них найцікавішою є скульптура етнографічного змісту під назвою “Звіздар”. Постаті фронтальні, статичні, кожна фігура відтворена в народному одязі із чітким відображенням його обрядового значення [4, с.26–27].

Важливо зазначити, що характер і зміст виробів Марія Ковальчук виражала не тільки в композиційному аспекті, але й підкреслювала в назвах робіт. Споглядаючи її мистецькі твори, одразу бачимо, що це “Весілля”, “Ключівські музики”, “Буковинський танець”, “Весілля у Ключеві” чи “Молода з друзками та дружбами на конях”.

Власне у скульптурі “Молода з друзками та дружбами на конях” в образах молодої та її дружок особливу увагу привертають вишиті сорочки, вибійчасті спідниці, головні убори з вкрапленнями бісеру. Дружки також одягнені у вишиті сорочки та головні убори, оздоблені пір'ям. Фігурки коней багато прикрашені гуцульськими вінками, що переплетені весільними квітами та кольоровими стрічками. Майстриня відтворила елементи шкіряної кінної упряжі, згідно з народною гуцульською традицією, що є важливим відображенням народних звичаїв. Загальна композиція гармонійно об'єднана в кольорово-тональній гамі. Марія Федорівна передала весільний настрій не тільки у формі, орнаменті та кольорі, а й у виразах облич своїх героїв. Вдалим завершенням композиції виступає віночок із квітів, що немов стелиться під ногами молодих, як життєва дорога. Пильну увагу привертають роботи, в яких майстриня відображає красу й велич рідної природи Карпат, тваринного світу.

У роботі майстрині під назвою “Ладно деревце розцвіло” споглядаємо, як вдало вона поєднала колористику Карпатських гір в одному деревці. На зеленому листі гармонійно переплетено строкаті кольори: голубий, рожевий, червоно-малиновий, фіолетовий, жовтий. Скульптурна композиція “Вівчар з вівцями” змістовно насичена реаліями побуту вівчаря. У творі “Олень з козулею” Марія Ковальчук передала ширість, материнське тепло та любов.

Твори Коломийської майстрині Марії Федорівни Ковальчук є оригінальними та неповторними. Вироби народної кераміки використовуються в різноманітних дизайнерських проєк-

тах, задовольняють духовні й естетичні потреби сучасників. Копітка праця народної майстрині є важливим взірцем у пошуках професійних художників та дизайнерів сьогодення. Надзвичайно важливим завданням для мистецтвознавців є вивчення й збереження мистецького доробку Марії Ковальчук.

Сьогодні численна колекція творів майстрині знаходиться в Коломийському музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й.Кобринського. Певна кількість керамічних виробів М.Ковальчук зберігається у фондах державного Музею народного Декоративного мистецтва (Київ), Музею народної архітектури і побуту України (Київ). Чимало фігурок знайшли місце в приватних збірках поціновувачів творчості Марії Ковальчук, зокрема серед українських емігрантів Канади, США, Німеччини, Польщі, Румунії. Важливий факт: декілька творів знаходяться в колекції етнографічного Музею народів світу в Петербурзі. Відомості про мистецьку унікальність творів Марії Федорівни зафіксовано у “Всесвітній енциклопедії народного мистецтва”, виданій 1986 року в Югославії, де серед 800 “мистців” із 48 країн світу занотовано й прізвище українки Марії Ковальчук [1, с.4–5; 4, с.26–27].

Завдяки клопіткій праці колекціонерів, шанувальників народної творчості вироби М.Ковальчук відшукуються серед мешканців Прикарпатського регіону й сьогодні, що має позитивний вплив на збереження творчості й пошанування пам’яті народного митця.

Марія Ковальчук залишила для українського образотворчого та декоративного мистецтва неймовірно багатий спадок, важливий для майбутніх митців та поціновувачів глиняного мистецтва.

Ковальчук М.Ф. “Олені”, г.р.л.,
м. Коломия Івано-Франківської
обл. З фондів приватної
колекції Вишиванок І.

Висновки. Кожен твір Марії Ковальчук неповторний як у конструктивному аспекті, так і в орнаментальному й колористичному вирішенні. В її роботах відображено високий рівень майстерності, поцінування культури й відчуття духу українського народу, незважаючи на відсутність професійної підготовки майстрині.

У декоративних скульптурках роботи Марії Ковальчук нема цілковитого натуралізму, хоча мотиви взяті із сільського побуту, весіль, свят, життя національних героїв тощо. Кожний елемент продуманий, несе свій характерний образ, органічно поєднаний з іншими фігурами. Твори композиційно цілісні, мистецько гармонійні.

Подальші дослідження проводитимуться в руслі вивчення й дослідження питань керамічних виробів цієї майстрині та майстрів-гончарів Коломийської і Косівської шкіл.

Ковальчук М.Ф. "Дружки",
г.р.л., КМНМГП, ін.
№12208 кер.2676

Ковальчук М.Ф. "Молода з молодим", г.р.л.,
м. Коломия Івано-Франківської обл. З фондів
приватної колекції Вишиванок І.

Ковальчук М.Ф. "Довбуш і
Дзвінка", г.р.л., КМНМГП, ін. №13808.
кер.2787

Умовні скорочення

КМНМГП – Коломийський музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й.Коб-ринського;
г.р.л. – глина, розпис, лак.

1. Баран Р.Р. Зачарована мистецтвом // Перевал. – 2005. – №4. – С.205–207.
2. Баран Р.Р. // Диво Марії Ковальчук. – Коломия. – 2005. – С.3–8.
3. Баран Р.Р. Серйозні забавки Марії Ковальчук // Писанка. – 1997. – С.26–27.
4. Альбом // Коломийський музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття. – 2005. – С.86–90.
5. Баран Р.Р. До проблем формування українського національного стилю в кераміці // Животоки. – 2004. – С.23–28.
6. Альбом // Коломийський музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття. – Коломия, 2005. – 39 с.

The given article lights creation of folk master of ceramic sculpture of Maria Fedorivni Covalchouc. The attempt of division into the periods of artistic activity M.Covalchouc is done, the analysis of structural is conducted and ornamental colouristical vividness of works of good hand. Composition integrity, richness of content of works and reflection at them of folk culture and way of life of habitants Colomiya region, is marked.

Key words: folk master, clay sculpture, composition, decorative pattern, color.

УДК 745.52
ББК 85.140.5

Олена Волинська

ХУДОЖНЬО-ОСВІТНІ ТА МЕТОДИЧНІ ІДЕЇ У ТВОРЧОСТІ НАРОДНОГО ХУДОЖНИКА УКРАЇНИ МИХАЙЛА БІЛАСА

Автором розкрито дидактичні основи творчості М.Біласа в контексті традицій художньої освіти Галичини. Проаналізовано вплив національної культури на світогляд, естетичні ідеали, моральні цінності і трудові якості особистості.

Ключові слова: художня освіта, митець, національне мистецтво, національна художня освіта.

Білас – це стиль, школа, академія, яка стверджує
потенціал української нації найсучаснішими
художніми формами...
Ю.Лащук

Сучасна школа України вимагає нових підходів педагогічної науки щодо формування національно свідомої людини. Важливу роль у зазначеному процесі відіграє художньо-освітня галузь. Адже саме тут, на зламі двох наук – педагогіки й мистецтвознавства, напрацьовано значний навчально-виховний досвід, який варто знати з метою використання в практиці сьогодення. Важливу роль у вирішенні зазначеної проблеми має вивчення й впровадження прогресивних художньо-освітніх здобутків України та їх використання в практиці сучасної школи. Зразковою в зазначеній проблемі є творча діяльність художника М.Біласа, яку необхідно добре вивчити задля застосування в художньо-освітній галузі України.

Дослідженню проблеми художньої освіти України та Галичини, зокрема в мистецтвознавчому аспекті, присвячено праці Є.Антоновича, Р.Захарчук-Чугай, М.Станкевича, Л.Волошин, Т.Максиська, О.Ноги, О.Ріпка, Р.Шмагала та ін. [1; 5; 9; 11; 13; 15]. Низка досліджень щодо мистецького доробку М.Біласа належить перу О.Білас-Березової, В.Качкану, Ю.Лащуку, В.Янченко та ін. [2; 3; 4; 7; 8; 10; 16]. Проте в цих роботах не проаналізовано художньо-освітні та методичні ідеї у творчості Народного художника України М.Біласа.

Мета статті – розкрити дидактичні засади творчості М.Біласа в контексті традицій художньої освіти Галичини.

Варто наголосити, що становлення ткацької художньої освіти Галичини відбулося наприкінці ХІХ століття. Цьому сприяв високий рівень розвитку ткацького народного ремесла в краї,